

PURASTAAN KIELTÄ 2

Paikannuksia ja ekonurkkauksia

Viime vuosina kielentutkijat ovat tuoneet yhä voimakkaammin esiin paikan ja paikallisuuden merkityksen ihmisen kielenkäytölle. Esimerkiksi Alastair Pennycook määrittelee kielen paikalliseksi – tai paikkasidonnaiseksi - käytänteeksi. Määritelmällään hän ei tarkoita sitä, että paikka olisi kielenkäytön ulkoinen näyttämö, vaan sitä, että paikka luo kieltä ja kieli paikkaa. Paikkaa ja kieltä ei voi irrottaa toisistaan. Kieli syntyy paikassa: se on aina jonkun, jossain, jollain tapaa ja jonkin asian vuoksi toteuttamaa toimintaa. Mutta koska ihminen on liikkuva ja paikkoja monta, kielikään ei ole koskaan yksi, vaan monta. Paikasta toiseen liikkueessaan ihminen navigoi erilaisten kielten, murteiden ja käytänteiden aallokossa.

Lomailevalle kielentutkijalle juolahtaa Pennycookia lukiessa mieleen ajatusleikki siitä millaisia kielen, ihmisen ja paikan suhteet – kesäisen poeettisesti ja metaforisesti ajatellen – olisivat. Käyttäkö ihminen kieltä maailmansa lukemiseen ja siellä suunnistamiseen? Onko kielen paikka silloin koskematon korpea, johon uusille maille uskaltautuva eränkävijä tallaa ensimmäistä polkua? Sademetsä, johon viidakkoveitsi taittaa kulkureittiä? Erämaa, jonka harvat maamerkit ohjaavat kulkemaan eteenpäin tai tarjoavat suojaa? Luminen taiga, jossa metsästäjä jäljittää saaliseläintään? Meri, joka aukeaa purjehdittavaksi, vaikka määränpäättä ei tietäisikään?

Vai olisiko kyseessä hyötynäkökohtia varten pystytetty paikka? Käyttäkö ihminen kieltä kuin kaupapelttoa tai naurismaata, joista voi korjata ainekset talven varalle hengenpitimiksi? Tai kirsikkatarhaa, josta voi poimia suuhunpantavaa – mutta josta on myös silmäniloa? Tuntuuko toisinaan siltä, että kielen omin paikka on kuin tehoviljelmä tai jättikasvihuone, jossa tavoitteena ovat suuret määrät ja tasalaatuinen tulos – hyvän maun tai korkean laadun kustannuksella?

Vai rakentaako kieli paikkaa, jossa ihmiset kokoontuvat? Leirinuohtia, jonka ääressä kerrotaan tarina omasta menneisyydestä? Kylää, jonka keskusaukion bistroon kokoonnutaan vaihtamaan kuulumiset ja juomaan lasillinen? Isoa kivistä kaupunkia, jossa ruutukaava ja opasteet kertovat kulkijalle reitin, jota sopii kulkea? Kirkko, kapakka vai koulu – onko jokin näistä kielen perimmäinen paikka?

Sulkeeko kielen paikka porttinsa muilta – vai avaako se ne? Onko se valtakunta, jonka rajoilla on muurit ja piikkilangat – tai linnoitus, jonka muurit on pystytetty vieraita vastaan? Taistelutanner? Tuhottu maa, josta vieraat valloittajat ovat vieneet itselleen arvokkaan ja polttaneet maan tasalle? Asuuko kieli yksinäisessä tyranniassa vai keskustelelevassa demokratiassa?

Kesäisenä hellettä enteilevänä loma-aamuna kieli näyttää, tuoksuu ja tuntuu suomalaiselta maisemalta: niityltä, tienvarren pientareelta tai omalta pihalta. Luontoa, kyllä, mutta luontoa, jossa näkyy monella tapaa ihmisen ja hänen kulttuurinsa kädenjälki, jalanjälkikin. Siinä viihtyvät – ja saavat viihtyä – niin omat kuin vieraslajitkin. Se on villin ja viljellyn sekoitus: aikojen mittaan rakennettu, mutta aina itseään hajottava ja uusintava. Millaisessa paikassa sinun kielesi asuu?

Hannele Dufva

Jyväskylän yliopisto, Kielten laitos

hannele.t.m.dufva@jyu.fi

Hannele Dufva on kielen oppimisen ja opettamisen professori Jyväskylän yliopiston kielten laitoksessa. Tutkimuksessaan hän käsittelee Bahtinin piiriin dialogisuutta ja sen nykyhetkisiä sovelluksia kielentutkimukseen. Tällä haavaa häntä askarruttavat erityisesti uudet, kielen moninaisuutta, monimuotoisuutta ja muutosta korostavat, kielikäsitteet ja niiden soveltaminen kieltenopetukseen. Hän on julkaissut ja toimittanut useita teoksia, artikkeleita ja oppimateriaaleja.